

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЧЕРНІГІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
Навчально-науковий інститут права та соціальних технологій
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
Кафедра правоохоронної діяльності та загальноправових дисциплін

СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до проведення семінарських занять

Спеціальність – 262 «Правоохоронна діяльність»

Галузь знань – 26 Цивільна безпека

Рівень вищої освіти – *перший (бакалаврський)*

Обговорено і рекомендовано
на засіданні кафедри
правоохоронної діяльності та
загальноправових дисциплін
Протокол № 1
від 01 вересня 2020 р.

Чернігів – 2020 рік

Судова експертиза. Методичні вказівки до проведення семінарських занять для здобувачів вищої освіти спеціальності 262 – *Правоохоронна діяльність* /Укл. Гуменський О.А. Чернігів: ННІ права і соціальних технологій Національний університет «Чернігівська політехніка», 2020. 17 с.

Укладач: ГУМЕНСЬКИЙ ОЛЕКСАНДР АНАТОЛІЙОВИЧ, *викладач кафедри правоохоронної діяльності та загальноправових дисциплін ННІ права і соціальних технологій НУ ЧП, головний судовий експерт Чернігівського відділення Київського НДІ судових експертиз*

Відповідальний за випуск: КОЗИНЕЦЬ ОЛЕНА ГАВРИЛІВНА, *завідувач кафедри правоохоронної діяльності та загальноправових дисциплін, кандидат історичних наук, доцент*

Рецензент: КОЛОДІЙ ІННА МИКОЛАЇВНА, *к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного, господарського права та процесу*

ЗМІСТ

ВСТУП	4
ТЕМАТИЧНІ ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ	7
Семінарське заняття №1,2. Тема: Загальні процесуальні і організаційні положення судових експертиз	7
Семінарське заняття №3,4,5,6. Тема: Криміналістичні експертизи	8
Семінарське заняття №7. Тема: Технічні експертизи	9
Семінарське заняття №8. Тема: Експертиза матеріалів та речовин.	
Судово-біологічна та судово-грунтознавча експертизи	10
Семінарське заняття №9,10. Тема: Оцінка висновків експерта.	
Аналіз рефератів	12
ТЕМАТИКА РЕФЕРАТІВ	13
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	14

ВСТУП

Однією з найбільш ефективних форм навчання, системного засвоєння здобувачами вищої освіти знань є семінарські заняття, потреба в яких особливо велика у викладанні такого навчального курсу як «Судова експертиза».

Головна мета проведення семінарських занять з предмету «Судова експертиза» є поглиблення та закріплення найбільш складних і важливих тем лекційного курсу.

Метою викладення навчальної дисципліни «Судова експертиза» є формування у здобувачів вищої освіти системи знань та оволодіння практичними, інтелектуальними, спеціальними навичками і вміннями ефективного використання спеціальних знань у кримінальному, господарському, цивільному та адміністративному судочинстві; опанування необхідною науково-методологічною підготовкою, яка забезпечує бачення проблем, що виникають, шляхів їх розв'язання, використовувати уміння творчого мислення та самовдосконалення свого професійного рівня; формування навичок складання процесуальних документів. Програма враховує сучасні наукові розробки в галузі судової експертизи та пов'язує їх із практичними рекомендаціями.

Навчальна дисципліна належить до циклу професійно-орієнтованих дисциплін, дає уявлення про предмет судової експертизи, її об'єкт та завдання, про поняття спеціальних знань експерта та про суб'єктів експертної діяльності; розкриває загальні принципи і постулати, закономірні для судової експертизи будь-якого роду; технологію експертного дослідження як особливого виду пізнавальної діяльності; методологію експертних досліджень в цілому і концептуальні напрями розвитку судової експертизи (математизація, комп'ютеризація, автоматизація експертних досліджень), а також розглядає деякі види експертиз, які проводяться у кримінальних провадженнях, цивільних, адміністративних та господарських справах.

Під час вивчення дисципліни здобувач вищої освіти (ЗВО) має набути або розширити наступні загальні (ЗКх) та фахові (ФКх) компетентності, передбачені освітньою програмою:

ЗК-9. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях

ФК-14. Знання та розуміння щодо використання технічних приладів та спеціальних засобів, інформаційно-пошукових систем та баз даних

Основними завданнями навчальної дисципліни «Судова експертиза» є:

- систематизація отриманих теоретичних знань із питань використання спеціальних знань у різних видах судочинства шляхом поглибленого оволодіння необхідними теоретичними положеннями, що регулюють порядок призначення різних видів судових експертиз та напрямів використання технічної та консультативної допомоги спеціаліста;
- ознайомлення здобувачів вищої освіти із сутністю судової експертизи як галузі наукового знання й практичної діяльності, особливостями правового регулювання призначення судових експертиз, їх класифікацією, оцінкою висновку експерта як судового доказу;

- вивчення матеріалів судової практики з питань призначення судових експертиз та оцінки висновку експерта процесуальними особами;
- закріплення навичок з дослідження об'єктів різних видів судових експертиз, методів, засобів і методик рішення завдань судових експертиз, проведених у межах правової регламентації і в тих організаційних формах, які забезпечують доказування у кримінальному провадженні або у цивільній, адміністративній чи господарській справі, значення висновків судових експертиз.

У підсумку вивчення дисципліни здобувачі вищої освіти повинні **знати:**

- історичні та методологічні аспекти теорії судової експертизи;
- основні теоретичні відомості про предмет, об'єкт та методику судової експертизи;
- правові, організаційні, етичні, психологічні основи призначення та проведення судових експертиз;
- процесуальні права та обов'язки експерта;
- класифікацію судових експертиз;
- систему, структуру, функції та завдання експертно-криміналістичних установ України;
- гносеологічні та методологічні основи експертно-криміналістичних досліджень;
- поняття, види методик експертного дослідження;
- алгоритмічні приписи щодо складання висновків експерта;
- поняття та основні причини помилок експерта;
- сучасну науково-довідкову літературу з проблем теорії судової експертизи;
- моделі сучасного етикету експерта-криміналіста;
- основні форми взаємодії експерта, слідчого та судді при проведенні експертного дослідження;
- особливості оцінки слідчим та судом висновку експерта;

вміти:

- застосовувати на практиці набуті теоретичні знання;
- аналізувати, творчо осмислювати та логічно впорядковувати інформацію, що вміщена у матеріальних джерелах доказової інформації;
- процесуально грамотно складати висновки експерта;
- працювати з тлумачними, термінологічними словниками;
- знаходити й обгрунтовувати у матеріалах архівних експертних досліджень структурні частини висновків експерта;
- здійснювати реферативний огляд архівних матеріалів експертних досліджень;
- розрізняти класи, роди, види та підвиди судових експертиз;
- створювати картотеки відпрацьованої літератури стосовно загальних методик експертних досліджень;

- свідомо і доречно використовувати термінологічні поняття, категорії з проблем судової експертизи.

У плані семінарських занять, окрім переліку певної кількості питань, запропоновані основні терміни з теми, а також контрольні питання, на які здобувачі вищої освіти, готуючись до семінарських занять, повинні знати відповіді. До всього курсу запропоновані теми рефератів, при написанні яких, здобувачі вищої освіти можуть поглибити свої знання, опрацювати додаткову літературу і, тим самим, розширити свій світогляд.

На семінарських заняттях з деяких тем передбачено вирішення тестових завдань, які знаходяться безпосередньо у викладача.

До кожної теми семінарського заняття запропонований перелік літератури

ТЕМАТИЧНІ ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Семінарське заняття №1,2

Тема: Загальні процесуальні і організаційні положення судових експертиз.

Час: 4 години

Місце: навчальна аудиторія

Мета заняття: конкретизувати і закріпити знання з питань правового та організаційного регулювання використання спеціальних знань в кримінальному, цивільному, господарському та адміністративному судочинстві.

Метод: обговорення проблемних питань теми, дискусія.

Ключові поняття: спеціальні знання; судова експертиза; судовий експерт; експертні установи.

Питання до заняття:

1. Загальне поняття судової експертизи. Ознаки судової експертизи. Характеристика судової експертизи як особливого процесуального інституту і джерела доказів.
2. Процесуальний статус судового експерта. Права, обов'язки та відповідальність експерта. Підстави для відводу експерта, порядок його вирішення.
3. Правова основа судово-експертної діяльності.
4. Організація судової експертизи в Україні. Система експертних установ. Організація, структура і функції судово-експертних установ системи МВС, МЮ, МОЗ України та ін.
5. Загальні правила підготовки об'єктів та матеріалів для проведення судових експертиз.
6. Визначення виду судової експертизи, що призначається, та судово-експертної установи (експерта), що має її проводити.

Питання, винесені на самостійне вивчення:

1. Підстави для призначення комісійної і комплексної експертизи.
2. Підстави криміналістичної класифікації судових експертиз.

Питання для самоконтролю і самоперевірки:

1. Що таке судова експертиза?
2. Хто може бути судовим експертом?
3. За якими принципами класифікуються судові експертизи?

Навчально-методична література

1. Гончаренко В.Г. Спеціальні знання: генезис, предмет, рівні, форми використання в доказуванні / В.Г. Гончаренко, В.В. Курдюков, К.В. Легких // Вісник Академії адвокатури, 2007, Вип. 2(9).

2. Гончаренко В.Г. Критерії вірогідності висновків експерта: гносеологічний, психологічний і процесуальний аспекти / В.Г. Гончаренко // Часопис Академії адвокатури України, 2009. – Число 2(3). [Електронний ресурс]: <http://nbuv.gov.ua/e-journals/Chaau?2009-2/09gvgppa.pdf>
3. Гора І.В. Використання спеціальних знань адвокатом: науково-практичний посібник. Київ: Прецедент, 2013. 62 с.
4. Експертизи в судовій практиці: 2-ге видання перероблене і доповнене / За ред. В.Г. Гончаренка. КИЇВ: Юрінком Інтер, 2010.
5. Експертизи в судочинстві України / за заг.ред. В.Г.Гончаренка, І.В.Гори. Київ: Юрінком Інтер, 2018.
6. Судові експертизи в процесуальному праві України: навч.посібник / за заг. ред.О.Г.Рувіна. Київ: Вид-во Ліра-К, 2019.

Нормативні акти

- Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. Ст. 141.
- Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / За заг. ред. В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.Є. Шумила. – К.: Юстініан, 2012.
- Господарський процесуальний кодекс України: чинне законодавство із змінами та допов. на 22 лютого 2012 р.: (Відповідає офіц. текстів). – К.: Алерта; ЦУЛ, 2012.
- Науково-практичний коментар Кодексу адміністративного судочинства України / За заг. ред. І.Х. Темкіжева. 2-ге вид., перероб. і допов. – К.: Юрінком Інтер, 2013.
- Закон України "Про судову експертизу" від 25 лютого 1994 р. // відомості Верховної Ради України, 1994. – №28. – Ст.232; із змінами вказаними Законами України; Відомості Верховної Ради України, 2003. – №27. Ст.209 ; Відомості Верховної Ради України, 2005. – №1. – Ст.14.
- Пленум Верховного Суду України у Постанові № 8 від 30 травня 1997 р. (п. 2) «Про судову експертизу в кримінальних і цивільних справах»

Семінарське заняття №3,4,5,6

Тема: Криміналістичні експертизи

Час: 8 годин

Місце: навчальна аудиторія

Мета заняття: конкретизувати і закріпити знання з питань призначення й оцінки висновків криміналістичних експертиз.

Метод: опитування, пояснення, дискусія.

Ключові поняття: криміналістична експертиза; види криміналістичних експертиз, предмет і об'єкти криміналістичних експерти, ідентифікаційні, діагностичні, класифікаційні та ситуалогічні завдання криміналістичних експертиз.

Питання до заняття:

1. Почеркознавча експертиза.
2. Техніко-криміналістичне дослідження документів.
3. Трасологічні експертизи.
4. Судово-балістична експертиза.
5. Фототехнічна експертиза.
6. Експертиза холодної зброї.
7. Вибухотехнічна експертиза.
8. Портретна експертиза.

Питання, винесені на самостійне вивчення:

1. Сучасні можливості експертизи матеріалів аудіо- та відеозапису.
2. Можливості вибухотехнічної експертизи.

Навчально-методична література

1. Колесник В.А., Гора І.В. Криміналістика в протидії незаконному використанню вибухових пристроїв, вогнепальної зброї та обігу наркотиків: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2017. 400 с.
2. Кузьміна О.В. Інформативність вилучених слідів біологічного походження при огляді місця події // Теорія і практика судової експертизи: збірник матеріалів круглого столу 12 травня 2016 р. Київ: Навчально-науковий інститут № 2 Національної академії внутрішніх справ, 2016. С.183-186.
3. Методичні рекомендації щодо можливостей експертизи ДНК-аналізу, механізму вилучення об'єктів дослідження, зразків біологічного матеріалу та умов їх зберігання. Київ : ГСУ МВС, 2007 / URL: <http://asyan.org/potra>

Семінарське заняття №7

Тема: Технічні експертизи

Час: 2 години

Місце: навчальна аудиторія

Мета заняття: конкретизувати і закріпити знання з питань призначення й проведення судово-автотехнічної, пожежно-технічної, будівельно-технічної, інженерно-технічної експертиз.

Метод: обговорення проблемних питань теми, дискусія.

Ключові поняття: *автотехнічна експертиза; інженерно-технічна експертиза; пожежно-технічна експертиза; будівельно-технічна експертиза.*

Питання до заняття:

1. Судова-автотехнічна експертиза: дослідження обставин та механізму ДТП.
2. Встановлення причин руйнування деталей транспортних засобів.
3. Транспортно-трасологічна експертиза.

4. Пожежно-технічна експертиза.
5. Будівельно-технічна експертиза.
6. Експертиза матеріалів та засобів комп'ютерної техніки.

Питання, винесені на самостійне вивчення:

1. Класифікація інженерно-технічних експертиз.
2. Особливості призначення комп'ютерно-технічної експертизи.
3. Предмет пожежно-технічної експертизи.

Питання для самоконтролю і самоперевірки:

1. Які види комп'ютерно-технічної експертизи?
2. В чому відмінність автотехнічної експертизи та транспортно-трасологічної?

Навчально-методична література

1. Жилинский Г.В., Остапюк О.Я. Методические основы судебно-экспертного исследования технического состояния транспортных средств Киев, 1982.
2. Крупка А.А. Некоторые аспекты унификации судебных инженерно-технических экспертиз по охране труд на примере горнотехнической экспертизы / А.А.Крупка, Л.Е.Дузь, Ю.А.Кривченко, Л.Г.Бордюгов // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики: Збірник науково-практичних матеріалів. Вип. 7. Харків: Право, 2007.
3. Лозовий А.І. Предмет судової автотоварознавчої експертизи // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики: Збірник науково-практичних матеріалів. Вип. 7. Харків: Право, 2007.
4. Романов Н.С. Киреев В.А. Методологические вопросы комплексной судебной экспертизы по установлению лица, управлявшего транспортным средством // Криминалистика и судебная экспертиза: Межвед. науч.-метод. сб. Киев: Министерство юстиции Украины, 1997. Вып. 48

Семінарське заняття №8

Тема: Експертиза матеріалів та речовин. Судово-біологічна та судово-грунтознавча експертизи

Час: 2 години

Місце: навчальна аудиторія

Мета заняття: поглиблення і закріплення знань з питань теми; набуття навичок призначення експертизи матеріалів, речовин і виробів, біологічної експертизи; набуття умінь оцінки висновків ЕМВР.

Метод: обговорення проблемних питань теми, пояснення, дискусія.

Ключові поняття: експертиза матеріалів, речовин і виробів; експертиза лакофарбних матеріалів і покриттів, волокнистих матеріалів і виробів з них; об'єктів рослинного і тваринного походження.

Питання до заняття:

1. Експертиза лакофарбових матеріалів та покриттів.
2. Експертиза волокнистих матеріалів та виробів з них.
3. Експертиза нафтопродуктів та паливно-мастильних матеріалів.
4. Експертиза скла та виробів з кераміки.
5. Експертиза металів, сплавів та виробів з них.
6. Експертиза полімерних матеріалів, пластмас та гуми.
7. Дослідження наркотичних засобів та фармацевтичних препаратів.
8. Судова біологічна експертиза об'єктів рослинного і тваринного походження.
9. Судова ґрунтознавча експертиза. Особливості відбору зразків.

Питання, винесені на самостійне вивчення:

1. Можливості експертизи отруйних і сильнодіючих речовин.
2. Правила поводження з об'єктами, що підлягають направленню для проведення ЕМРВ.

Питання для самоконтролю і самоперевірки:

1. Можливості експертизи наркотичних засобів і психотропних речовин.
2. Можливості експертизи лакофарбних матеріалів і покриттів.
3. Можливості експертизи нафтопродуктів і паливно-мастильних матеріалів.

Навчально-методична література

1. Балинян Т.Є. Розв'язання діагностичних і ситуаційних (ситуалогічних) завдань судово-біологічної експертизи / Т.Є.Балинян, Л.М.Дереча // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики: зб. наук. праць. Вип. 9. Харків: Право, 2009.
2. Балинян Т.Є. Особливості класифікаційних досліджень у судово-біологічній експертизі / Т.Є.Балинян, Л.М.Дереча // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики: зб. наук. праць. Вип. 6. – Харків : Право, 2006.
3. Балинян Т.Є. Специфіка етапів ідентифікаційних досліджень у судово-біологічній експертизі / Т.Є.Балинян, Л.М.Дереча // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики: зб. наук. праць. Вип. 7. – Харків: Право, 2007.
4. Дубініна А.А. Методи визначення фальсифікації товарів: підручник / А.А.Дубініна, І.Ф.Овчиннікова, С.О.Дубініна, Т.М.Летута, М.О.Науменко. Київ., 2010.
5. Судова експертиза об'єктів ґрунтово-мінерального походження: метод. посіб. / О.О.Хлестакова, Е.Б.Сімакова-Єфремян, О.С.Драган, Б.М.Жук. Харків: ХНДІСЕ, 2007.
6. Судова гірничотехнічна експертиза: організаційні та методичні основи / Бордюгов Л.Г., Дружини Г.М., Дузь Л.Є. та ін. Донецьк : Донеччина, 2005.

Семінарське заняття №9,10

Тема: Оцінка висновків експерта. Аналіз рефератів

Час: 4 години

Місце: навчальна аудиторія

Мета заняття: поглиблення і закріплення знань з питань теми; набуття навичок з оцінки висновку експерта.

Метод: обговорення проблемних питань теми, пояснення, дискусія.

Ключові поняття: оцінка висновку експерта; оцінка категоричного висновку експерта; оцінка ймовірного висновку експерта; оцінка висновку експерта про неможливість вирішення питання.

Питання до заняття:

1. Процесуальні вимоги до висновку експерта.
2. Оцінка науковості та повноти висновку експерта.
3. Оцінка висновку про тотожність.
4. Перевірка висновку експерта про неможливість вирішення питання.
5. Предмет допиту експерта.

Навчально-методична література

1. Сімакова-Єфреман Е.Б., Балинян Т.Є., Дереча Л.М. Про критерії оцінювання методик проведення судових експертиз в Україні // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики: збірник наукових праць. Вип.10. Харків : Право, 2010. С.151-161.
2. Швед А.И. О роли научно-исследовательского и технологического компонентов в судебной-экспертной деятельности // Криміналістичний вісник. № 1 (25), 2016. С. 13-17.
3. Циркаль В. Перевірка та оцінка висновку експертизи на досудовому слідстві і у суді // Право України. 2005. №8.

ТЕМАТИКА РЕФЕРАТІВ

1. Поняття спеціальних знань як наукознавчої і гносеологічної категорій.
2. Форми використання спеціальних знань у судочинстві.
3. Поняття судового експерта.
4. Права і відповідальність судового експерта.
5. Поняття судової експертизи як процесуального засобу одержання доказів. Можливості судової експертизи у встановленні фактичних обставин.
6. Класифікація судових експертиз за різними підставами й галузями спеціальних знань.
7. Експертні завдання, поняття й класифікація.
8. Завдання класифікаційні, ідентифікаційні, діагностичні.
9. Процесуально-організаційні засади проведення судових експертиз в Україні.
10. Система та функції державних судово-експертних установ України.
11. Проведення експертизи в судово-експертній установі.
12. Підготовка матеріалів до призначення судової експертизи. Підстави та порядок призначення судової експертизи у кримінальному, цивільному, господарському процесі та у справах про адміністративні правопорушення.
13. Порядок призначення і проведення судової експертизи на досудовому розслідуванні.
14. Права учасників процесу при призначенні судової експертизи.
15. Особливості призначення судової експертизи стороною захисту.
16. Поняття судово-почеркознавчої експертизи.
17. Предмет, об'єкти та методи проведення почеркознавчих досліджень.
18. Предмет, завдання, об'єкти та методи авторознавчих досліджень.
19. Поняття, предмет, завдання, наукові засади і система трасологічної експертизи.
20. Завдання судово-балістичної експертизи.
21. Об'єкти судово-балістичних досліджень: боєприпаси, кулі, гільзи, сліди застосування вогнепальної зброї.
22. Вирішення діагностичних та класифікаційних завдань судово-балістичної експертизи.
23. Поняття, завдання та методи судової фототехнічної та портретної експертизи.
24. Поняття та завдання судової експертизи матеріалів аудіо та відеозаписів.
25. Експертиза лакофарбових матеріалів та покриттів. Об'єкти, завдання і методи експертизи.
26. Експертиза нафтопродуктів та паливно-мастильних матеріалів. Об'єкти, завдання і методи експертизи.
27. Дослідження наркотичних засобів та фармацевтичних препаратів. Об'єкти, завдання і методи експертизи.
28. Дослідження рідин, що містять спирт. Об'єкти, завдання і методи експертизи.

29. Судово-біологічна експертиза об'єктів рослинного і тваринного походження.
30. Судово-автотехнічна експертиза. Дослідження обставин та механізму ДТП.
31. Судово-економічні експертизи: судово-бухгалтерська, фінансово-економічна, планово-економічна та кредитно-економічна експертизи.
32. Процесуальні вимоги до структури і обґрунтованості висновку експерта.
33. Висновок експерта, його предмет, значення, форма і зміст.
34. Висновки експерта про тотожність, групову (видову) належність і спільність джерела походження досліджуваних об'єктів та їх значення в доказуванні.
35. Наукові критерії оцінки висновку експерта слідчим, органами досудового розслідування та судом.
36. Порядок і предмет допиту експерта в суді.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова література

1. Балинян Т.Є. Розв'язання діагностичних і ситуаційних (ситуалогічних) завдань судово-біологічної експертизи / Т.Є.Балинян, Л.М.Дереча // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики: зб. наук. праць. Вип. 9. Харків: Право, 2009.
2. Балинян Т.Є. Особливості класифікаційних досліджень у судово-біологічній експертизі / Т.Є.Балинян, Л.М.Дереча // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики: зб. наук. праць. Вип. 6. – Харків : Право, 2006.
3. Балинян Т.Є. Специфіка етапів ідентифікаційних досліджень у судово-біологічній експертизі / Т.Є.Балинян, Л.М.Дереча // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики: зб. наук. праць. Вип. 7. – Харків: Право, 2007.
4. Гончаренко В.Г. Спеціальні знання: генезис, предмет, рівні, форми використання в доказуванні / В.Г. Гончаренко, В.В. Курдюков, К.В. Легких // Вісник Академії адвокатури, 2007, Вип. 2(9).
5. Гончаренко В.Г. Критерії вірогідності висновків експерта: гносеологічний, психологічний і процесуальний аспекти / В.Г. Гончаренко // Часопис Академії адвокатури України, 2009. – Число 2(3). [Електронний ресурс]: <http://nbuv.gov.ua/e-journals/Chaau?2009-2/09gvgppa.pdf>
6. Гора І.В. Використання спеціальних знань адвокатом: науково-практичний посібник. Київ: Прецедент, 2013. 62 с.
7. Дубініна А.А. Методи визначення фальсифікації товарів: підручник / А.А.Дубініна, І.Ф.Овчиннікова, С.О.Дубініна, Т.М.Летута, М.О.Науменко. Київ., 2010.
8. Експертизи в судовій практиці: 2-ге видання перероблене і доповнене / За ред. В.Г. Гончаренка. КИЇВ: Юрінком Інтер, 2010.

9. Експертизи в судочинстві України / за заг.ред. В.Г.Гончаренка, І.В.Гори. Київ: Юрінком Інтер, 2018.
10. Жилинский Г.В., Остапюк О.Я. Методические основы судебно-экспертного исследования технического состояния транспортных средств Киев, 1982.
11. Колесник В.А., Гора І.В. Криміналістика в протидії незаконному використанню вибухових пристроїв, вогнепальної зброї та обігу наркотиків: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2017. 400 с.
12. Крупка А.А. Некоторые аспекты унификации судебных инженерно-технических экспертиз по охране труд на примере горнотехнической экспертизы / А.А.Крупка, Л.Е.Дузь, Ю.А.Кривченко, Л.Г.Бордюгов // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики: Збірник науково-практичних матеріалів. Вип. 7. Харків: Право, 2007.
13. Кузьміна О.В. Інформативність вилучених слідів біологічного походження при огляді місця події // Теорія і практика судової експертизи: збірник матеріалів круглого столу 12 травня 2016 р. Київ: Навчально-науковий інститут № 2 Національної академії внутрішніх справ, 2016. С.183-186.
14. Лозовий А.І. Предмет судової автотоварознавчої експертизи // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики: Збірник науково-практичних матеріалів. Вип. 7. Харків: Право, 2007.
15. Методичні рекомендації щодо можливостей експертизи ДНК-аналізу, механізму вилучення об'єктів дослідження, зразків біологічного матеріалу та умов їх зберігання. Київ : ГСУ МВС, 2007 / URL: <http://asyan.org/potra>
16. Романов Н.С. Киреев В.А. Методологические вопросы комплексной судебной экспертизы по установлению лица, управлявшего транспортным средством // Криминалистика и судебная экспертиза: Межвед. науч.-метод. сб. Киев: Министерство юстиции Украины, 1997. Вип. 48
17. Сімакова-Єфремян Е.Б., Балинян Т.Є., Дереча Л.М. Про критерії оцінювання методик проведення судових експертиз в Україні // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики: збірник наукових праць. Вип.10. Харків : Право, 2010. С.151-161.
18. Судова гірничотехнічна експертиза: організаційні та методичні основи / Бордюгов Л.Г., Дружини Г.М., Дузь Л.Є. та ін. Донецьк : Донеччина, 2005.
19. Судова експертиза об'єктів ґрунтового-мінерального походження: метод. посіб. / О.О.Хлестакова, Е.Б.Сімакова-Єфремян, О.С.Драган, Б.М.Жук. Харків: ХНДІСЕ, 2007.
20. Судові експертизи в процесуальному праві України: навч.посібник / за заг. ред.О.Г.Рувіна. Київ: Вид-во Ліра-К, 2019.
21. Швед А.И. О роли научно-исследовательского и технологического компонентов в судебно-экспертной деятельности // Криміналістичний вісник. № 1 (25), 2016. С. 13-17.
22. Циркаль В. Перевірка та оцінка висновку експертизи на досудовому слідстві і у суді // Право України. 2005. №8.

Допоміжна література

1. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / За заг. ред. В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.Є. Шумила. – К.: Юстініан, 2012.
4. Господарський процесуальний кодекс України: чинне законодавство із змінами та допов. на 22 лютого 2012 р.: (Відповідає офіц. текстів). – К.: Алерта; ЦУЛ, 2012.
5. Науково-практичний коментар Кодексу адміністративного судочинства України / За заг. ред. І.Х. Темкіжева. 2-ге вид., перероб. і допов. – К.: Юрінком Інтер, 2013.
6. Про судову експертизу: Закон України від 25.02.1994 №4038-ХІІ / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1994. № 28., ст.232.
7. Пленум Верховного Суду України у Постанові № 8 від 30 травня 1997 р. (п. 2) «Про судову експертизу в кримінальних і цивільних справах».
8. Про затвердження Положення про експертно-кваліфікаційну комісію Служби безпеки України та атестацію судових експертів: наказ Центрального управління Служби безпеки України від 24.12.2014 № 855. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 16 січня 2015 р. за №44/26489. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0044-15>.
9. Про затвердження Положення про Центральне митне управління лабораторних досліджень та експертної роботи: Наказ Державного митного комітету України від 29.03.2004 № 220. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://ips.ligazakon.net/document/mk040479>.
10. Про затвердження Порядку атестації та державної реєстрації методик проведення судових експертиз : Постанова Кабінету Міністрів України від 02.06.2008 р. № 595 // Офіційний вісник України від 14.07.2008 р., № 49, стор. 33, стаття 1585, код акту 43547/2008.
11. Про затвердження Порядку ведення Реєстру методик проведення судових експертиз : Наказ Міністерства юстиції України від 02.10.2008 р. № 1666/5 // Офіційний вісник України від 20.10.2008 р., № 77, стор. 33, стаття 2588, код акту 44596/2008.
12. Про наукову і науково-технічну експертизу: Закон України від 10.02.1995 / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради України. 1995. № 9. Ст. 56.

Інформаційні ресурси

1. Система дистанційного навчання MOODLE НУ «Чернігівська політехніка». Курс: Судова експертиза (Судекс). Режим доступу: <https://eln.stu.cn.ua/course/view.php?id=4379>
2. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>